

61

Buda visszafoglalása a törököktől

1686

(a) Jichak Schulhof, *Megillat Ofen / Budai krónika*

Kiadás:

David Kaufmann, *Die Erstürmung Ofens und ihre Vorgeschichte nach dem Berichte Isak Schulhofs (1650–1732) (Megillath Ofen)* (Trier: Sigmund Mayer, 1895)

Fordítás:

Schulhof Izsák, *Megillat Ofen / Budai krónika* [1686]. Héberből fordította Jólesz László (Budapest: Magyar Helikon, 1979, 1981²), pp. 35–55

Irodalom:

Kaufmann Dávid, “Budavár visszafoglalásának egy szemtanúja és leírója”, in: *Évkönyv, 1895* (Budapest: Izr. Magyar Irodalmi Társulat–Lampel R. / Wodianer F. és fiai, 1895), pp. 63–92

Fürst Aladár, “Buda visszafoglalásának zsidó irodalmi emlékei”, in: *Évkönyv, 1936* (Budapest: Izr. Magyar Irodalmi Társulat, 1936), pp. 168–184

Haraszi György, *Századok*, 115 (1980), pp. 236–240 (recenzió Schulhof magyar fordításának 1. kiadásáról)

(...) És történt *elul* havának 13. napján, egy hétfői napon¹ – nem erre mondta az Írás: “... hogy jó”!² –, hogy még délben is mélységesen sötét, komor nap volt. És, íme, nagy jajveszékelés és keserűség támadt a városban, mivel a császár – növekedjék dicsősége – katonái rettenetes hirtelen és – mint már korábban is – nagy harci lármával nekirentettek a falnak. (...) Még mielőtt behatoltak volna a városba, még amikor csak a falon voltak, bent megfűjták a kürtöket, hogy nagy rivalgással szóljanak: minden fegyverforgató férfi menjen segíteni a falra, mert az ellenség közel van a belső falhoz. De a császár – növekedjék dicsősége – hadnépe már jó néhányszor tett úgy, mintha nagy garral csatára akarna kelni, de az nem lett egyéb lövöldözők tréfájánál és bolondozásánál meg egyéb effélénél, de mire a törökök kimentek, hogy ellenálljanak, már nem volt se hang, se szó. Most pedig annyira fáradtak és elgyötörtek voltak, hogy a kürtszó el sem jutott a lelkükig. Így hát ki sem jöttek a házaikból, míg csak rájuk nem tört az ellenség az utcákon és tereken színről színre.

Ami pedig engem illet, én a legutóbbi nagy és súlyos ostromzár óta reggeltől estig ott voltam a zsinagógában az én drága fiammal, Simsonnal – legyen áldott az emléke –, egyre csak álltam és imádkoztam, és szolgáltam az Örökkévalót. Nem tudtam semmiről semmit, amíg csak nem jöttek oda sokan, igen sokan, hogy a fegyver okozta zűrzavar elöl a zsinagógába meneküljenek. Mind jajgatott: “Jaj nekünk, jaj! Mert az ellenség bejött a városba, az utcákon és tereken tombol, és betör a házaikba, elvesztünk, mindnyájan elvesztünk!” – és én nem hittem, hanem

¹ 1686. szeptember 2.

² Gen. 1,4 stb. (a teremtés-történetben).

azt mondtam: “Hiszen nem hallottam a csatakürt rivalgását, mint bármikor máskor valamely város elfoglalásakor.”

De még be sem fejeztem szavaimat, amikor odasereglett az egész nép, a gyülekezet minden zugából-szegletéből, férfiak, nők és gyermekek, kapkodással, tolongva, lökdösődve, lélekszakadva, fegyver elől menekülve. Jajgatott és sírt mindenki kétségbeesésében, segítségért kiáltozott, és a jajveszékelés az égis hatolt – fül még nem hallott akkora fájdalomról, amilyentől a lelkünk szenvedett. És én nagy nyomorúságomban sietve fölálltam, megfogtam imaszíjamat és imádságos könyvemet, a Sion Kapuit (*Saarei Cijjon*), s fennhangon sírva és kiáltozva szólítottam a feleségemet és áldott emlékezetű egyetlen fiamat, Simsont.

Ott az volt a szokás, hogy a hittudós, amikor a Bibliát magyarázza a gyülekezetnek, nem a Tóra-szekrény előtt áll – amilyen a mi szokásunk –, mondván: tiszteletlenség odafent háttal állani a Tóra szent szekrényének, s ezért a nyugati oldalon két vagy három lépcső magasságban kiugrót készítettek, azon szokott a szónok állani.

Én hát feleségemmel és fiammal, akikről az imént szoltam, fölmentem erre a kiugróra. Miközben a nagy zűrzavar közepette összeszedtem őket, nagyon sok katona rontott be hozzánk, gyalogosok (németül: *Musketiere*), kezükben tartva pusztító eszközeiket, a löfegyverüket, csupasz kardjukat, valamint magyar huszárok is, ők görbe kardjukat fogták a kezükben. És az istenházában vágóáldozatot áldoztak: Izrael fiainak ártatlan vérént ontották. Ahogy mondani szokás, jaja fülnek és jaj a szemnek: ez gyilkol, az fosztogat, az egyik rabol, a másik tipor. És azok a hangok, amelyeket kiadtak az Örökkévaló házában, bizony a keserűség napjának hangjai voltak! Nem lehet szólni, nem lehet beszélni arról a hangról! A szenvedés és elgyengülés és erőszakétel hangját hallottam én akkor – vajha sohasem ismétlődnek meg!

Mindezek során az említett kiugrón engem is észrevettek, s oda is rontott három muskétás, nyomban ütlegelni kezdték a hátamat a tűzfegyverükkel, amit a kezükben tartottak. Én lerogytam előttük, és könnyek közepette könyörögtem nekik: “Kérlek benneteket, uraim, ne ártsatok nekem, hiszen én is a császár öfelségének – növekedjék dicsősége – egyik tartományából való vagyok, sok évvel ezelőtt kerültem a törökök fogságába, de most áldott az Örökkévaló, mert megértem ezt a napot, amelyre vágytam, hogy visszatérhessek előbbi uramhoz, a császár öfelségéhez – növekedjék dicsősége – és az én hazámba és szülőföldemre.” És még ezeket is mondtam: “Áldott a Mindenható Isten, aki szerencsét adott a császárnak – növekedjék dicsősége –, s adjon neki szerencsét ezután is, ilyenképpen gyarapítsa őt, és növelje uralmát mindvégig.”

És még mindig igyekeztem szívükre beszélni, és kértem irgalmukat, amikor az egyikük, aki velem szemben állt, nagy kegyetlenül rám rivallt: “A pénzedet add ide, és hallgass!” Minden tagom reszketett, rémülten és nagy sietve odaadtam neki mindenemet, ami nálam volt.

Ő ott akart hagyni, hogy menjek az útjára, de én kérleltem őt, így szólván: “Kérlek, uram, ne hagyj el, minekutána jóindulatot tanúsítottál irányomban, jobb nekem, ha a te kezében vagyok fogoly, semminthogy megint mások kezére jussak, akik nem irgalmaznának nekem, hanem megölnének. Kérlek hát, uram, vegyél engem védelmedbe, vigyél magaddal Morvaországba, és sok pénzt kapsz

majd értem azoktól a zsidóktól, akik engem ki fognak váltani.” Ő pedig ekképpen válaszolt: “Nem bánom hát! Rajta, gyere velem!”

Azzal ruhámat megfogva, elindult velünk kifelé a zsinagógából az imaház udvarára, ott voltak más zsidók is, nekik is elvették mindenüket. Egyedül álltam ott, amikor huszárok támadtak rám, hogy megöljenek. Én kiáltottam amazoknak, és jöttek is, és kimentettek. Amikor elkészültek a rablással, odaléptek hozzám, és így szóltak: “Mutasd meg nekünk a házatad meg minden vagyonedat!” Én erre így feleltem: “Gyertek velem!” És az udvarról kimentünk az utcára, és, íme, az teli volt leöldösött emberekkel – körülmetéltekkel és körülmetéletlenekkel egyaránt.

Ahogy folytattuk utunkat az utcán, odább nagy kavarodást láttam, a törökök meg a császár – növekedjék dicsősége – katonái előttem is, mögöttem is egymásnak mentek, és az iszonyatos zűrzavarban eltűntek mellőlem a muskétások. Nekem meg egyetlen áldott emlékü fiamnak, Simsonnak, aki a ruhamba kapaszkodott, sikerült a dulakodásból észrevétlenül kicsúsznunk és megmenekülnünk. Hanem az én jámbor feleségem, ő eltűnt, elsodródott mellőlem, és attól az órától fogva nem tudtam, mi történt vele, de bizony félok, hogy megölték.

Én és áldott emlékü fiam, Simson, nagy rohanással elfutottunk, hogy hazajussunk. De kivont karddal ott állt a császár – növekedjék dicsősége – seregének egy tisztje, és tüstént megragadta a fiamat, és azt mondta: “Ez a kölyök az enyém!” Én a fiam után nyúltam, hogy odahúzzam magamhoz, és sírva kérleltem a tisztet, hogy hagyja őt, és én nagy vagyont mutatok neki, amit vegyen el váltságdíjképpen. Ő azonban felém sújtott kardjával, úgyhogy én hátrafelé beugrottam a ház bejáratán, és ott nyitva volt a pince, és én belezuhantam. Nem tudta magamról semmit, sem azt, hogy élek-e, sem azt, hogy hol vagyok.

Aztán végre visszatért az eszméletem. Kinyitottam a szememet, és láttam, hogy a pincében vagyok, és vagy harminc katona rabolja és fosztogatja mindazt a drága holmit, amelyet a gyülekezet tagjai közül sokan ott rejtettek el, ezüst- és aranytárgyakat, ruhákat. Mindaddig, amíg osztzkodtak, nem vettem észre. Csak álltam kővé meredten, magányosan, kifosztva, megfosztva feleségemtől és áldott emlékezetű fiamtól. Így láttak meg azután, s mindjárt rám ripakodtak: “Add ide mindenedet!” Én így feleltem: “Az mindenem, amit láttok, vegyetek el csak mindent!”

Volt nálam régtől egy keresztény szolgálólány, akit én egy töröktől vásároltam: az ő foglya volt még azok közül a keresztények közül, akiket Bécs városának ostromakor ejtettek fogságba. Ez a szolgálólány szerette egész családomat, és hűséges volt házamhoz, mert nem bántam vele szigorúan, csak házimunkát végzett. Már ismerte az edények és a főzés ama szabályait, amelyeket a zsidó vallás ír elő. A város elfoglalásának zűrzavarában ő is ment a maga útjára, nem tudtam, hol van. Most pedig őt is ott találtam a pincében. Amikor meglátott, sírva fakadt előttem, és feleségemre és áldott emlékezetű fiamra kérdezett. Elmondtam neki, ami történt. Ő megsimogatta az arcomat, őket pedig zokogva siratta. Ezenközben ádáz dühvel fölpattant az egyik katona, egy kegyetlen és rosszindulatú férfi, és hátam felé sújtott kardjával, hogy halálos csapást mérjen rám. Megpróbáltam megfogni a kardját és irgalomért könyörögni, és így szóltam: “Hiszen itt van neked mindenem, vedd el a vagyonomat, csak az életemet hagyd meg!” Szorongatóm azonban nem akart ráállni, mondván: “Ez az egész semmi nekem, azt akarom, hogy halálunk pusztulj!”

Én keservesen jajveszékelttem, sírva sírtam, könyörögtem hozzá, de ő ádáz dühvel ordította velem. A többi muskétás rászólt, mondván: “Mit akarsz itt a zsidótól? Vidd magaddal az utcára, ott lökd félre a tetemét!” Az pedig így felelt? “Legyen úgy, ahogy mondtátok!” – azzal teljes erejével megragadott, és mondta? “No, rajta, gyere fel velem!” Elfogott a félelem és a rettegés, elsötétedett előttem a világ, ahogy mondtam magamban: “Bizony ez már a halál keserősége!” Próbáltam kérlelni tovább is lágy szavakkal. Azt mondtam neki: “Ugyan, uram, miért fogsz engem ekkora nagy erővel, hiszen készségesen megyek magamtól is, el sem tudnék menekülni!” Erre elengedett, és ment elől, én pedig mögötte.

És, íme, az Örökkévaló fölserkentette a lelkemet, mondván: “Fordulj vissza, hiszen a homályban és sötétségben nem lát téged!” Vissza is fordultam, és az Örökkévaló vaksággal vert meg mindenkit, aki a pincében tartózkodott – a szolgálólányomon kívül, mert ő mindjárt megismert, és így szólt: “Psz, uram!” Azzal máris elrejtett valamivel odább egy sötét és homályos helyen a fal oldalában. Ő maga elém állt.

A szorongatóm azt hitte, hogy megyek mögötte, de ahogy az utcára ért, engem nem talált, ezért egyetlen ugrással a pincében termett, és szörnyű dühösen kiabált: “Hol az a dög zsidó?” A muskétások meg feleltek? “Hiszen veled ment el!” Ha, Isten őrizz, tudnak rólam, bizony nyomban elvesztem volna általuk, nem maradt volna el a bosszújuk. A szorongatóm pedig azt mondta nekik: “Ha megtalálom, darabokra kaszabolom!”

Ezt mind hallottam a saját fülemmel arról a helyről, ahol remegve és félelemmel teli meghúzódtam. A szolgálólányom úgy hevert rajtam, mint aki valami alkalmatosságon ül éppen, szorongatóm meg fel és alá járkált a pincében, de nem talált rám, és a muskétásokkal veszekedett, amiért nem látták és nem figyelték, “hová menekült a zsidó”. A muskétások meg dühvel vágta vissza? “Nem tartozunk neked számadással a zsidó felől. Ha akarsz valamit a zsidótól, keresd meg, az ördög nevében!” És a szolgálólányom is, aki rajtam hevert, mondta neki: “Jobban teszed, uram, ha gyorsan megkeresed odakinn a zsidót, mielőtt még elrejtőzik valamelyik házban,” A katona ezt belátta, elsietett hát ki az utcára, ezalatt a szolgálólányom halkán odasúgta: “Siessen, iparkodjon, uram, menjen a belső pincébe, mert ott nagyobb a sötétség, és tele van zsákokkal és nagy batyukkal, ott nagyobb biztonsággal el tud rejtőzni.”

Vigyázott rám az Örökkévaló, és megmentette életemet: bementem, és ott rejtőzködtem el. A szolgálólányom megvált tőlem, és én két vagy három órán át kuporogtam ott, amikor hangokat hallottam. Három muskétást meg egy káplárt láttam jönni, mécses tartottak a kezükben, a mécsesek fényénél kutattak zsákmány után, így találtak énrám is. Sírásom és könyörgésem szájalommal töltötte el őket, mondtam, hogy Prágából való vagyok, és a Mindenható Isten irgalmat öntött beléjük irántam, és a káplár jóindulatúan szólt hozzám, mondván, hogy ő is prágai. Én pedig megmutattam nekik minden drága holmimat, hogy válogassanak belőlük, és mintegy háromszáz rajnai tallér értékű holmit vettek el.

Ezenközben beszéltem a káplárhoz, hogy vigyen engem magával, és vegyen védelmébe, amíg el nem visz a zsidókhoz, mert akkor sok pénzt kap tőlük értem váltságdíjképpen. Ő pedig ezeket mondta: “Íme, megismertelek és megkedveltelek, s el is viszlek magammal a zsidókhoz.”

A délutáni imádság idején mentünk ki a pincéből. Akkor láttam, hogy az utca teli van legyilkoltakkal, mennyi, de mennyi mezítelenre vetkőztetett tetemmel. Én biztonságban mentem, mert a káplár megvédélmezett másoktól, és amikor elérkeztünk a város falának ama részéhez, ahonnan kiindulva elfoglalták a várost, akkor a káplár egy batyut rakott a fejemre, hogy vigyem a város előtti táborba, a sátrába. A káplár pedig más irányban indult el, engem a muskétásokra hagyott.

A batyu, amit vinnem kellett, nagyon nehéz volt, mert a sok nyomorúság miatt az erőm megfogyatkozott, és a szent szombat kimenetele óta egy falatot sem ettem. Bensőmben mintha szétfolyt volna a vérem, lelkem már-már elhagyott, térdeim is megrogytak a böjtöléstől, néhányszor el is estem a teherrel. A muskétások pedig hajszoltak, menjek éppen olyan gyorsan, mint ők, de nem tudtam, s ekkor megesküdtek, hogy ha nem szedem úgy a lábamat, ahogyan ők, nyomban lelőnek pusztító fegyverükkel.

Még be sem fejezték szavaikat, amikor a káplár visszaérkezett hozzánk. Ő, látva, hogy már semmi erőm sincs, és hogy nem ellenszegülésből vagy alattomoságból viselkedtem így, ezt mondta: “Hagyjátok, hadd menjen lassabban!” Íme, ha csupán egy keveset késik a káplár, én már nem élek, merthogy megesküdtek rá. Így lassan haladtak velem.

Éjfél tájban értünk a fő táborba (németül: *Hauptlager*) a sátraikhoz. Láttam ott sok körülméletlent, akik nem tartoztak a hadnéphez, ezek körülfogtak, mint a darazsak, hogy lássák nyomorúságomat, az egyik is mondott valamit, a másik is, de mindegyikük szava csupa gonoszság volt.

Hanem a káplár intette őket, nehogy egyetlen ujjal is bántsanak, és hozott nekem komiszkenyeret, hogy egyek, de egy falat sem ment le a torkomon, mivelhogy kiszáradt, és nyelvem az ínyemhez tapadt. Kértem hát tőle egy kevés vizet, de ő sört hozott, és csak azért ittam belőle, hogy meg ne bántsa, hanem a szomjamat nem oltottam vele, mert a szájam teljességgel kiszáradt, kiszikkadt, nedvesség és nyál híján. És azok a keresztény emberek, akik a sátorban voltak, látták, hogy szomjúság kínoz: szerettek volna beszélgetni velem, de nem tudtam szólni. Volt közöttük egy keresztény asszony, akinek megindult rajtam a szíve, és hozott nekem vizet, úgyhogy ihattam eleget – ez valóban hűsítő víz volt a fáradt lélek számára. Utána már sört is tudtam inni, meg is mosakodtam, és kezet is mostam, hogy egyek egy falat kenyeret (németül: *Kommisbrot*), de csupán annyit, hogy elmondhassam rá az étkezés utáni áldást.

És lőn este, és lőn reggel: a harmadik nap, kétszer is mondjuk rá az Írás szavával: “hogyan jó”. Hajnalhasadáskor olyan hír terjedt el, miszerint a törökök ismét gyülekeznek, hogy kívülről támadjanak. Mindenki kirohant a sátrából a tábor széléig futottak, engem magamra hagytak a sátorban.

A nap már felkelt, amikor visszatértek hozzám, mivelhogy a hír hamis volt, s azért esett így, mert az őrszemek azt látták, hogy a vezír serege, amely a hegyen állt, elmozdul a helyéről. Az igazság pedig az volt: a vezír látván, hogy a háborút elvesztette, visszafelé fordult.

S íme, a reggel kivilágosodott, s ők lefeküdtek aludni a földre, én meg gyorsan fölkeltem imádkozni, és felraktam az imaszíjamat. Azután én is lefeküdtem keserű lélekkel. Úgy feküdtem, mintha aludnék, de nem aludtam. Ez így volt *elul* havának tizennegyedik napján négy órán át.

Akkor meghallottam, hogy a káplár másokkal felőlem tanácskozik, hogy törvény szerint hogyan és miképpen járjon el velem, minekutána parancs (németül: *Verordnung*) érkezett, hogy ő és emberei sorakozzanak fel, mert számba veszik őket, hogy törökök után kutassanak, és hát hogyan vigyen ő engem magával a csatába. Valamennyien egyképpen azt mondták neki, hogy valahol amott egy félreeső helyen lőjön le, ne gondolkozzon rajta sokat.

Volt köztük egy álnok szorongatóm, aki gúnyolódott rajtam, és büszkélkedett fölöttem, és ingerkedett velem, mondván: “Ezzel a karddal, amit a kezemben tartok, vágom le a fejedet.” Szavaira remegés fogta el a lelkemet, és ezenközben jött oda hozzám a káplár, és mondta: “Zsidó, mit csináljak veled? Parancsot kaptam, hogy vonuljak járőrbe (németül: *Patrouille*), és lehetetlenség magammal vinnelek. Ha pedig mostan megválok tetőled, aki rád talál, megöl.”

Én sírásra fakadtam előtte, és zokogva mondtam neki: “Egyet hadd kérjek tőled, uram. Mivelhogy azt hallottam, hogy a tábor szélén a Duna folyó partjánál talán vannak morvaországi zsidók, és ha kegyet találtam a szemedben, akkor vigyél oda, hátha kiváltnak.” Most is azt mondta: “Megteszem a kedvedért.”

Azzal elindult velem. De jött velem a szorongatóm is, kezében tartva csupasz kardját, és azt mondta: “Ha nem akad, aki kiváltsa, lecsapom a fejét, a tetemét pedig bevetem a folyóba.” Ahogy mentünk, találkoztunk egy zsidóval, aki kereszténynek színlelte magát, és úgy beszélt velük, hogy azért akar megvenni, mert rajtam akarja kitölteni a bosszúját, de a mi nyelvünkön a fülembe súgta: “Ne félj, a nikolsburgi szent gyülekezetből való zsidó vagyok, de ha nem említem nekik Izrael nevét, olcsón kiválthatlak.” És a férfi tíz aranyat kínált, hogy annyit megad értem, de amazok azt mondták, nem, adjon legalább ötven aranyat, és egyre csak beszéltek egymással, amíg csak el nem értünk a hídhöz. Ott a férfi azt mondta: “Várjatok rám a híd túlsó végén, mert visszajövök, és megvásárlom tőletek, nem válunk el egymástól csak úgy.” És nekem még azt mondta: “Ne félj, nem hagylak cserben.”

És átmentek velem a hídon, ott leültek, hogy egyenek, és várták a vevőt. Én félelemben és rettegésben álldogáltam, amíg be nem fejezték az evést. Utána fölkeltek, bejártak minden helyet, hogy kérdezősködjének ama férfi vagy más zsidók felől, de nem találtak senkit sem, és azt a zsidó férfit többé nem láttam.

Ők pedig ide-oda járkáltak velem, amíg csak be nem esteledett. Akkor megszólalt a szorongatóm: “Hát még mit tegyünk a zsidóval? Hiszen már itt az éjszaka, most hát öljük meg, és dobjuk a folyóba, aztán menjünk vissza a táborba a sátrunkhoz.” A káplár erre azt mondta: “Egy keveset várunk még, de menjünk odább, közelebb a vízhez, ahol a markotányos (*Marketender*) helye van.”

És elindultak tovább, én velük. És, íme, szemem előtt kard villogott, halálfélelem zuhant rám, szorongatóm rosszat forralt ellenem, el akart veszejteni.

De Isten, az én irányító, elém küldte angyalát, és a káplár fölpillantott, s, íme, egy magas termetű, előkelő úrnő áll egy dereglyén, és odakiált neki: “El akarod adni az árutat?” A káplár arra gondolt, hogy az úrnő a zsákmányolt holmija felől kérdezi, mert az is ott volt a kezükben, ezért odanyújtott egy batyut, hogy nézze meg, mit szeretne belőle. De az úrnő azt mondta: “Nem, én a zsidót akarom megvásárolni.” A káplár megörült, és így szólt: “Már nem sok az időnk, hiszen már közeledik az éjszaka, hát azért adj most érte ötven aranyat.” Az úrnő azt felelte: “Nem, csak harminc aranyat adok nektek császári pénzben.” Még jobban örült a

káplár, mivel úgy vélte, ez jó vásár lesz, mégis azt mondta: “Adjál negyven aranyat.” Az úrnő azt felelte: “Annál a pénznél, amennyit mondtam, nem adok többet, de ráadásul megitatlak benneteket finom neckari borral.”

Ebben meg is egyeztek, kezet adtak egymásnak, és az úrnő leszámolt neki harminc aranyat császári pénzben, és előhozott egy borral teli nagy korsót. Engem pedig megfogott a káplár, és így szólt hozzám: “Íme, ezennel átadlak téged az úrhölgynek, és mostantól nála vagy fogoly, amint az voltál énalattam.” Foglyok eladásakor és vételekor ez a szokás.

A szorongatóm pedig így szólt: “Hanem én most megvallom, és le sem tudnám tagadni, hogy ez Isten embere, amiért annyi minden baj történt veled, és ő megszabadult mindegyikből. És micsoda nagy szerencséje volt, hiszen csak egy pillanaton múlt, hogy találkoztunk az úrhölgygel, máskülönben a teteme már a vízben úszna, a kardom, itt a kezemben, készen állt rá.”

Ezen szavakra a szívem sírásra indított, nem bírtam ki, ájultam estem össze. Mellettem az úrnő illatszereket hozatott, hogy szagoljam, míg csak vissza nem tért belém a lelkem. Azután a katonák, még ők is kedvesen szóltak hozzám, úgy váltak meg tőlem. Az úrnő pedig megparancsolta, készítsenek számomra hálóhelyet, és szép és vigasztaló szavakat mondott nekem, és megígérte, hogy hamarosan elvisz engem a zsidókhoz.

Az Örökkévaló pedig megkedveltetett veled és férjével, az ő urával is, úgyhogy nem vontak meg tőlem semmi jót, amíg el nem vittek Rabbi Semuél Oppenheimnak, a nemes is kiváló vezető férfúnak a házába. És dicsőítem a Mindenható Istent, és hálálkodom neki, amiért kivezetett engem a nyugalmas bőségbe, és a bajaimnak azt mondta: elég! Mindez történt a 446. év *elul* havában, a kis időszámítás szerint. (...)

(b) Egy budai zsidó kihallgatási jegyzőkönyvből
1686. november

I r o d a l o m :

Christ Boethius (*), *Ruhmbelorbearer Kriegshelm* (*), p. 25 (említi a Bambergbe vitt Jakab zsidót)

Haraszi György, “Egy budai zsidó kihallgatási jegyzőkönyve a török kori Budáról és a város felszabadulásáról – 1686”, *Levéltári Szemle*, 36 (1986), pp. 71–79

Haraszi György, “Jakab budai zsidó vallomása az ostromlott Buda belviszonyairól”, in: Szakály Ferenc, szerk., *Buda visszafoglalásának emlékezete* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1986), pp. 501–509 / uő, *Két világ határán* (Magyar zsidó történelem – Múlt és Jövő könyvek) (Budapest: Múlt és Jövő Kiadó, 1999), pp. 313–320

Kérdések (Interrogativa)

(...)

3. Ha igaz, hogy a helyőrség igen nagy létszámú volt, akkor hogyan oldották meg a katonák elszállásolását, egy-egy polgárnak hány katona elszállásolásáról kellett gondoskodnia?

4. Ki és hogyan gondoskodott a katonaság ellátásáról?

(...)

6. Miből állt a zsidók rendes és különleges adója?

(...)

9. Mekkora váltságdíjat követelt a brandenburgi választó tábornoka a budai zsidóktól?

Jakab zsidó, 31 éves, Budán született és nevelkedett. Ősei igen régen, már a törökök bejövetele előtt is budai lakosok voltak. Jakab egyik leszármazottja azon zsidóknak, akiket Szülejmán török császár utódaikkal egyetemben minden adófizetés alól felmentett. E mentességnek az oka pedig az, hogy az ottani zsidók az előzvegyült királynénak a város feladását tanácsolták.

Válasz a 3. kérdésre

(...) A zsidóknak nem kellett a katonák ellátásáról gondoskodniuk.

Válasz a 4. sz. kérdésre

A zsidóknak és polgároknak nem kellett a katonák ellátásáról gondoskodniuk. (...) Megjegyzendő, hogy (a katonák ruházkodásához a zsidóknak kellett a legtöbbel hozzájárulniuk) a Fehér tenger mellett Szalonikiben 40 000 zsidó élt, az ő feladatuk volt a katonák ruhájához szükséges posztó elkészítése. A posztóhoz a gyapjút és színezőanyagot a török császár adta a zsidóknak, akik egyebekben a rendes türelmi adók alól mentesek voltak.

(...)

Válasz a 6. sz. kérdésre

Minden zsidó, gazdag vagy szegény, évente 1 dukátot tartozott fizetni a védelem fejében, más terhe nem volt. Az ostrom idején a zsidóknak vizet, fát, köveket, lőszert kellett szállítaniuk és egyéb munkát végezniük a szombati nap kivételével.

Válasz a 9. sz. kérdésre

A budai zsidóságot 70 000 forint váltságdíj megfizetésére kötelezték, az összeg fele a brandenburgi választó fő tábornokát, Schönninget illeti, míg a többi a Lotharingiai hercegnek és egyéb császári tábornokoknak az osztályrésze. Mivel azonban a budai zsidókat az ostromlók teljesen kifosztották és mindent elraboltak tőlük, az összeg megfizetéséért a prágai, drewitzi és nikolsburgi zsidók kezekedtek, mindaddig, míg a török földön és a keresztény országokban élő zsidók a pénzt összeadják.